

El capitalisme, víctima del seu èxit

En aquests darrers anys, el món sencer ha sofert dos esdeveniments impressionants: l'enderrocament del comunisme a l'Europa de l'Est i a l'ex-Unió Soviètica, i l'expansió de l'economia de mercat al Tercer Món. El primer fet, amb conseqüències directes per a la seguretat dels països occidentals —la fi de la guerra freda i fins i tot de la història— ha estat àmpliament cobert pels mitjans d'informació. Al segon no se li ha donat tanta importància i el seu significat per als països occidentals ha necessitat més temps per imposar-se. Tanmateix, l'expansió de l'economia de mercat al Tercer Món té més possibilitats de canviar més profundament el món en les pròximes dècades, que no les revolucions a l'Europa de l'Est.

Ambdós fets estan estretament lligats. Fins i tot si ja s'havien iniciat diverses reformes econòmiques en algunes regions del Tercer Món des de principis dels anys 80, l'enderrocament del comunisme ha vingut com l'anell al dit per reforçar el pes dels reformadors als països del sud, i per afeblir els seus adversaris, principalment d'esquerres: el model d'economia centralitzada com a la Unió Soviètica, en el qual s'havien inspirat nombrosos pensadors oposats al mercat (fins i tot si estaven prou bojós per voler-lo reproduir amb tot detall) havia desaparegut.

Alguns països, l'Índia per exemple, havien imitat fidelment alguns aspectes del model soviètic i havien lligat molt estretament la seva economia als països comunistes a través dels intercanvis comercials. En casos així, el lligam entre l'enderrocament dels règims comunistes entre 1989 i 1991 i l'adopció d'orientacions econòmiques indiscutiblement liberals ha estat més directe. Aquest lligam permet veure més clarament, dins d'aquestes dues transformacions aparentment allunyades, una altra de més vasta: el triomf del capitalisme.

Una geometria variable. A l'Occident, alguns, poc impressionats per l'èxit de l'economia de mercat, consideraran aquesta idea com a delirant. El capitalisme liberal, ens diran, no té gaires motius per enorgullir-se. No ha arribat a assegurar un progrés material ràpid per a tot-

Encara no s'ha inventat res millor que el capitalisme. Però la seva difusió a escala planetària dóna noves armes als seus detractors.

Aquesta és la tesi que defensa Clive Crook, redactor en cap adjunt de The Economist en el següent text.

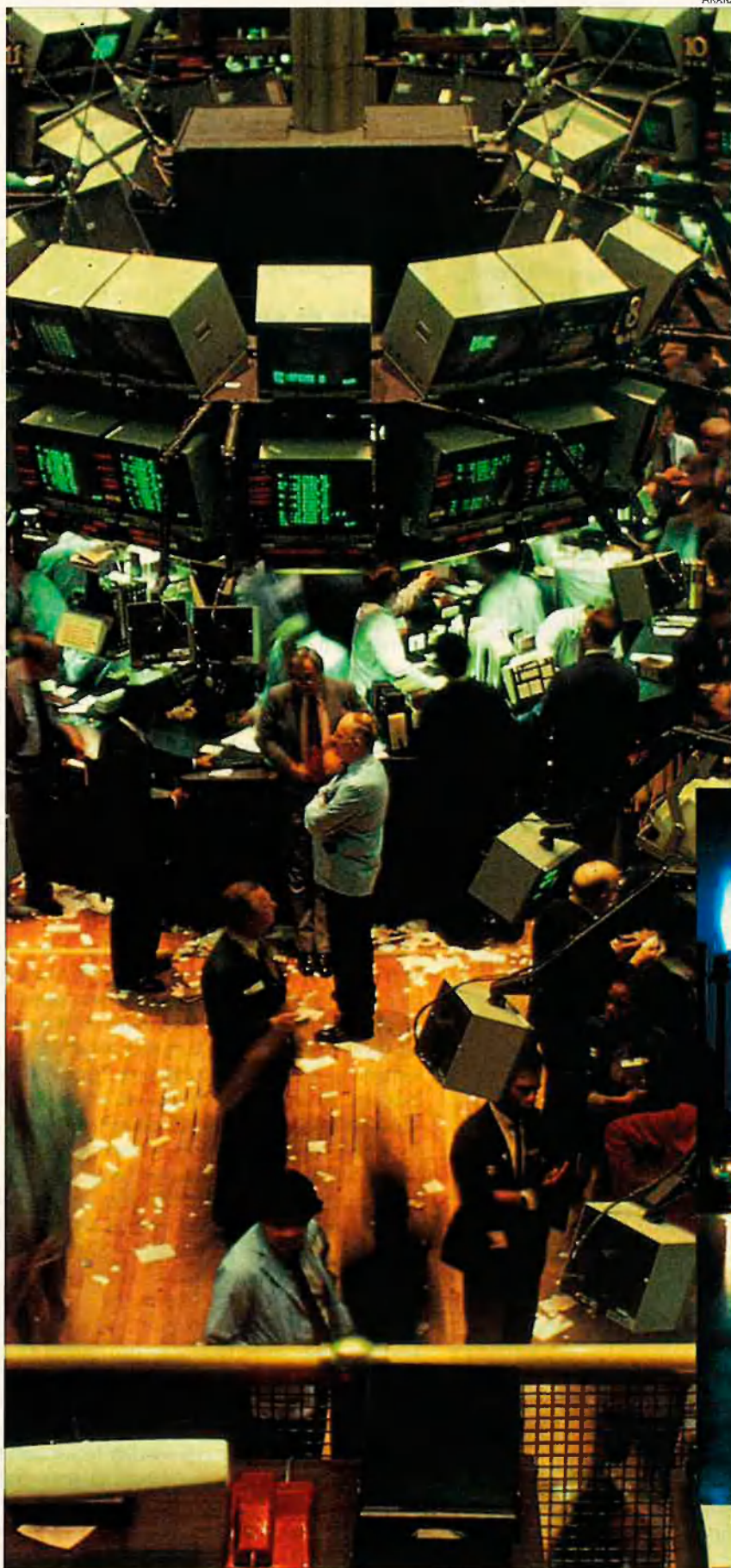
hom, la pobresa no ha estat vençuda i, comparat amb l'abundància reservada només per a alguns, sembla cada cop més insuportable. Un veredict com aquest és completament erroni. Si un dels grans tombs de la història mereix ser cèlebre, és precisament aquest, el que marca l'alliberament econòmic i polític de centenars de milions de gent. El capitalisme i el creixement econòmic que ha afavorit els països occidentals han permès a un gran nombre de persones escapar de la pobresa donant-los els mitjans d'ajudar l'altri (sempre que en tinguin la voluntat). Cap altre sistema econòmic no és capaç d'igualar aquest èxit en tots els aspectes del progrés econòmic i social.

I ara, què li passarà al capitalisme? Havent estat sempre una gran església, d'ara endavant sembla ser molt més gran que el seu competidor, l'economia dirigista que ja no existeix. Els diferents tipus de capitalisme —americà, europeu, est-asiàtic, per citar-ne tres exemples— convergiran o al contrari s'allunyan notablement els uns dels altres? Tenint en compte les noves exigències que pesaran sobre les economies desenvolupades en les pròximes dècades, el capitalisme occidental podrà sobreviure sota una forma identificable?

Els principals tipus de capitalisme sempre han estat molt diferents en un gran nombre d'aspectes. A Amèrica, per exemple, els accionistes intervenen més en la gestió de les empreses que posseeixen; els treballadors, que, majoritàriament, no estan afiliats en sindicats, hi exerceixen molta menys influència. En molts països europeus, els accionistes tenen menys dret de paraula, i els treballadors, en canvi, fan un paper més important. A Alemanya, els representants dels sindicats s'estan als consells de vigilància; els principals banquers de les societats tenen una influència considerable sobre les decisions estratègiques de la direcció. Des d'aquest punt de vista, el capitalisme japonès no s'assembla gaire al dels Estats Units. Encara fa poc temps que al Japó els accionistes no tenien una altra feina que subministrar capital; els patrons tenien la tasca d'administrar la seva societat com ho creïessin oportú, és a dir, més per al benefici dels treballadors i de les empreses associades, que pel dels accionistes.

Malgrat aquestes diferències, totes les formes de capitalisme presenten un cert nombre de

ARXIU

trets comuns essencials. Aquestes característiques són les que cal preservar si l'economia liberal vol volar cap a un nou èxit.

Primerament, i abans que res, els països capitalistes han separat, en un punt considerable, les esferes de la política i de l'economia. En conseqüència, en aquests països, es pot reflexionar sobre cadascun d'aquests dominis independentment l'un de l'altre. És essencialment al mercat, és a dir als compradors i venedors disposats a negociar, a qui li toca decidir quins són els béns i serveis que li convé tenir, per qui, a qui i a quin preu. Els governs dels països capitalistes són una part que cobra amb aquestes transaccions, sovint amb proporcions considerables, ja sigui en tant que compradors o venedors, o en tant que àrbitres. Però, tret d'alguns dominis limitats, no s'apropien del mecanisme dels preus. Quan contracten funcionaris, per exemple, els remuneren amb salaris de mercat, segons el tipus de serveis que desitgen obtenir del treballador. Podem dir, doncs, que en els països capitalistes la importància de la intervenció de l'estat és una qüestió de política; la manera com intervé és, a grans trets, una qüestió econòmica.

Contràriament, sota el comunisme (com sota el feudalisme), les esferes de la política i de l'economia només eren una de sola. Els usurpadors del poder intervenien en el terreny econòmic segons els mètodes fonamentalment estran-

"Els països capitalistes han separat les esferes de la política i de l'economia."

ENQUESTA

1. Què l'atrau del futur?

2. Què li fa por del futur?

Óscar Ribas (cap del Govern andorrà):

1. L'esperança dipositada en els joves perquè puguin assolir un món més equilibrat i just.
2. Em provoca pànic pensar en un increment de la insolidaritat, el racisme i la incomprensió entre els pobles.

Toni Nicolau (cantant d'Ocults):

1. M'atrau la possibilitat d'arribar a una nova era. Que la gent perdi tot tipus d'interès per la violència com a mesura d'aconseguir les coses.
2. Em fa por la involució, que ens condemnem a repetir la mateixa història. No saber si anem endavant o si tornem a una etapa fosca. La gent té excessiva informació banal sense saber què passa realment.

Josep Benet (historiador):

1. Que arribi a ser possible que la humanitat dispose de tots els mitjans materials possibles per poder resoldre els greus problemes que afecten encara a la major part dels éssers humans.
2. Que als grans avenços tecnològics no correspongui una millora moral de les persones, perquè sense aquesta millora moral, els avenços provocarien les pitjors catàstrofes.

Maria-Antònia Oliver (escriptora):

1. Que no hi haurà guerres, ni racisme; que no existirà, ni de paraula ni d'obra, la societat patriarcal, amb tot el que això comporta de sexisme, mutilacions i un llarg etcètera; que no hi haurà Tercer Món, ni quart, sinó un de sol, feliç, sa i solidari; i que la gent encara serà ambiciosa per tirar més endavant i no quedar-se estancada.
2. Que ja no quedi ningú capaç de somiar aquesta utopia.

Miquel Porter i Moix (expert en cinema i president de la Intersindical CSC):

1. Viure l'evolució biològica, psicològica i científica de l'ésser humà.
2. El mal ús social, polític i tecnològic del que he dit abans.

Francesc Ribera, 'Titot' (Brams):

1. La possibilitat de fer reals una sèrie d'utopies.
2. La certesa gairebé total que ens les negaran.

Juan Roige (assessor de Joan Lerma en el camp de les minories ètniques, president de l'Associació Gitana de València i membre d'Unió Romani Internacional):

1. El progrés de les persones i del món amb pau i respecte.
2. La falta de comprensió entre homes i cultures.

Pilar Pedraza (consellera de Cultura de la Generalitat valenciana):

1. Plantejar-me l'avenç de la dona als camps del treball i en la vida pública.
2. Que es produeixca de manera definitiva una trivialització total d'idees i persones.

gers del mercat. Aquests mètodes no deixaven gaire llibertat a l'hora de tancar acords econòmics, a excepció de les transaccions il·lícites.

En general, la propietat privada ha estat el tret característic de les economies capitalistes. És cert que es tracta d'una contrapartida natural, d'un reflex de la separació entre la política i l'economia. De fet, no és necessàriament la contrapartida, ja que amb aquesta separació, la propietat importa més que el control, tot i que no sempre el garanteix.

Llibertat de gestió. Aquesta és la raó per la qual podríem afirmar que, per exemple, durant gairebé tota la dècada dels anys 80, la Xina del sud va ser una zona més capitalista que l'Índia. A la Xina, la propietat de l'estat era (i continua essent) la regla, però els responsables de la gestió de les empreses (com els pagesos xinesos) han vist com se'ls atorgava cada cop més llibertat per dirigir ells mateixos les seves feines. Fins i tot, en absència de la propietat privada, s'ha realitzat la separació de la política i de l'economia, i el mecanisme dels preus ha començat a orientar la repartició dels recursos. En canvi, a l'Índia, la propietat privada s'ha estès molt més, però fins a les reformes dels anys 90 aquest país estava dotat d'un sistema de control de l'estat que podia rivalitzar amb el de la Unió Soviètica. Una fàbrica que produïa bicicletes necessitava una autorització per augmentar la seva producció o per reduir-la, o fins i tot per començar la producció d'un nou model. Aquesta "llicència Raj" era tan incursora i tan penetrant que, de fet, realitzava la fusió de la política i de l'economia tot i l'existència de la propietat privada.

Les economies capitalistes, tot i les seves diferències institucionals, tenen molts altres punts en comú. En el sistema de mercat, que pot prosperar quan la política i l'economia se separen, les decisions relatives a la redistribució dels recursos estan fortament descentralitzades. En comptes de reposar sobre una estructura encarregada d'organitzar-la explícitament, el sistema es regeix per una coordinació espontània i inconscient, anomenada "mà invisible". En lloc d'una cooperació planificada hi ha competència, que va més enllà de la rivalitat estàtica que descriuen les teories econòmiques elementals, i més enllà d'una competència entre productors i els seus productes. També recupera la competència entre nous productors, productors potencials, idees sobre productes que encara s'han d'inventar, mitjans de producció de recanvi i diferents tipus d'organitzacions industrials.

Com que el capitalisme està fet de descentralització i competència, sap conduir bé les noves experiències. Aquesta és, potser, la seva gran força. De fet, és possible fer proves a petita escala, malgastant així pocs recursos. Les temptatives que tenen èxit signifiquen molt i inciten a

empendre noves experiències. Però els beneficis també preestableixen els guanys futurs, de manera que les innovacions aconseguides (en matèria de productes, serveis, mètodes de producció o mode d'organització) ràpidament fan escola. Un altre factor important: les experiències que fracassen —és a dir l'aclaparadora majoria— generalment poden ser abandonades sense gaires dificultats i sense despeses per al poder polític. Unes condicions així són ideals per encoratjar una innovació eficaç. Per tant, no és sorprenent que el capitalisme occidental hagi pogut innovar constantment.

Actualment és impensable, excepte si es desencadena una guerra, que un govern democràtic occidental abandoni el capitalisme a través d'una decisió política. Si l'economia de mercat ha de recular, no serà sota l'efecte de la sobtada desaparició de la frontera entre l'esfera política i l'esfera econòmica, sinó perquè els governs modificaran lentament el sistema durant un cert nombre d'anys, potser per inadvertència. Algunes forces van, efectivament, en aquest sentit; d'altres, en canvi, actuen per contrariar-les.

Els cent cinquanta últims anys de progrés material a Occident han mostrat sense discussió que el canvi social anava estretament lligat al creixement econòmic. De fet, ambdues nocions són ben properes, fins i tot podríem dir que són una mateixa realitat. Tanmateix, durant tot aquest període, la gent tant ha tingut por del canvi com ha desitjat el creixement.

Un creixement sorprenent. Aquesta ambivalència és més aguda que mai. L'anticipació d'un creixement continuat del nivell de vida d'ara endavant està tan profundament arrelat que les taxes de creixement només del 2% per any semblen deplorables: de seguida ens posem a parlar d'estancament i de crisi del capitalisme. Un creixement a aquest ritme certament és decepcionant en relació al que es va experimentar després del 1945; però si ens fixem en un llarg període històric, és un ritme sorprenentment ràpid. De fet, després del naixement de la huma-

nitat, les taxes de creixement de l'activitat econòmica han estat, en un ritme anual mitjà i en xifres arrodonides, iguals a zero. Un creixement del 2% per any és suficient per assegurar el doblament de la producció cada trenta-cinc anys. Però els electors occidentals no només reclamen el creixement; també volen que sigui ràpid. Tanmateix, al mateix temps, cada cop són més desconfiats amb el canvi, l'altre nom que té el creixement.

Considerar que els governs seran tinguts per responsables de tots els processos que acabin amb un fracàs ha esdevingut un postulat de la democràcia moderna. Ara bé, el capitalisme, en les fases en què produeix més riquesa, funciona segons aquest model. A llarg termini, tothom hi surt guanyant. A curt termini, es tracta d'un fenomen de "destrucció creadora" (segons la fórmula de Schumpeter). Amb la prosperitat, la inestabilitat i la incertesa induïdes pel canvi (creixement) provoquen reticències cada cop més vives en els ciutadans. És una manera de dir —completament diferent de la que preveia Marx— que el capitalisme porta en sí mateix el gèrmens de la destrucció.

La necessitat, cada cop més forta, d'estabilitat permet comprendre els dubtes que a Occident envolten l'obertura dels mercats de l'Est i el lliure canvi, així com les crisis periòdiques d'angoixa en els països rics en relació amb la desindustrialització, és a dir l'augment de l'atur a les indústries de transformació. Ara bé, per una ironia amarga, aquests temors només poden ser reforçats per les perspectives d'acceleració del creixement a Europa de l'Est i al Tercer Món.

El ràpid desenvolupament al sud-est asiàtic ja ha provocat tensions comercials als Estats Units i a la Comunitat Europea. Amb l'expansió del liberalisme, augmentaran les pressions de competència sobre les indústries de transformació occidentals d'un nivell tecnològic feble o mitjà. Els Estats Units ja pateixen un important dèficit en els intercanvis comercials amb la Xina —un element que enguany ha pesat més en les negociacions sobre els drets duaners que calia im-

“En els propers anys, l'envelliment de la població (un altre aspecte de l'èxit del capitalisme) es continuarà traduint en un increment de les despeses de Sanitat.”

i a vostè què li interessa?

Elevada liquiditat?

Total seguretat?

Alta rendibilitat?

Seguretat en els seus estalvis?

informe's en:

900 - 500 051

TELEFONADA GRATUÏTA

Invertisca en Valors de la Generalitat Valenciana.

ARA POT ADQUIRIR-LOS DIRECTAMENT
EN L'INSTITUT VALENCIÀ DE FINANCES
O ENTITATS COL·LABORADORES

ELS AVANTATGES D'INVERTIR EN LA SEUA COMUNITAT

*Del seu propi
interès.*

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA D'ECONOMIA I HISENDA
Junts, un millor futur

sar a les exportacions xineses que les protestes contra els atemptats als drets humans a la Xina. Els adversaris de l'Acord de Lliure Canvi Nord-americà (ALENA) amb Mèxic al·leguen l'amenaça que signifiquen les importacions a bon preu provinents d'aquest país sobre les indústries manufactureres dels Estats Units. De la mateixa manera, la Unió Europea ha mostrat una lentitud inexcusable abans d'acordar amb els països de l'Europa de l'Est, en plena fase de reforma, les condicions privilegiades d'accés al mercat comunitari.

“El ràpid desenvolupament al sud-est asiàtic ja ha provocat tensions comercials als Estats Units i a la Comunitat Europea.”

Aquests signes molestos, però no gaire sorprenents, mostren que la difusió del capitalisme en les regions més pobres del món corre el risc de perjudicar la popularitat de l'economia de mercat en els països on ja ha fet els seus intents.

El reforç de la prosperitat també ve acompanyat de l'augment de les reivindicacions en favor dels béns d'interès general que el capitalisme no és capaç de satisfer tot sol. La defensa del medi ambient és un d'aquests béns més importants. Els ecologistes més radicals rebutgen explícitament el capitalisme, tot afirmant que el creixement de l'economia i la protecció del planeta són dos objectius contradictoris. Semblen estranyament insensibles al fet que, en conjunt, els països rics no estan proporcionalment més pol·luïts que els països pobres, sinó més aviat al contrari. Ara bé, és poc probable que això sigui totalment degut als reglaments existents. Almenys, en certa mesura, sembla que el mercat encoratja els processos de producció menys contaminants –en altres paraules, la incompatibilitat del capitalisme amb la protecció del medi ambient potser és menys implacable del que alguns ecologistes semblen témer–.

Tanmateix, hi ha nombrosos recursos del medi ambient que ningú no atura ni cap mercat cotitza. Com les rendes continuen augmentant, els governs tenen tendència a enfortir els regla-

ments en aquest aspecte, sovint de manera encertada. Això no constitueix necessàriament per si mateix un revés per a l'economia liberal. De tota manera, quan aquestes mesures s'afegeixen a d'altres iniciatives enfocades a donar més pes a l'esfera política en detriment del mecanisme de preus –als Estats Units, l'aliança dels protectors del medi ambient i els representants de les indústries en decadència és molt influent–, això planteja uns riscos.

A aquests moviments, se suma la tendència de les despeses públiques –molt antiga ja en els països occidentals– per absorbir una part sempre creixent de la renda nacional. Fins i tot els poders, tan determinats a reduir el lloc del sector públic com ho va estar Gran Bretanya durant els catorze darrers anys, no han aconseguit contenir aquestes despeses en relació a la renda nacional –i tot i així, la majoria del britànics han sentit els anys 80 com una dècada de reducció de les despeses i de retrocés dels serveis públics–. De fet, els ciutadans tenen raó: els governs no han obtingut allò que esperaven tot i reduir les despeses. Principalment, això s'explica pel continuat augment de la taxa mitjana d'atur durant el cicle de l'activitat econòmica, fenomen que, d'altra banda, en part és atribuïble a la política dels poders públics (especialment l'assignació de subsidis d'atur més generosos i l'adequació de les inversions en els sectors de l'educació i de la formació). Una altra raó és que el cost dels nombrosos serveis assegurats per l'estat-providència augmenta més ràpid que el nivell general dels preus.

El repte demogràfic. Les despeses de sanitat, que s'han eixamplat arreu, estan sotmeses a aquesta influència, i també a l'augment de la demanda en volum. En els propers anys, l'envel·liment de la població (un altre aspecte de l'èxit del capitalisme) es continuarà traduint en un increment de les despeses de sanitat. Al començament del segle vinent, en molts països industrialitzats, els canvis demogràfics representaran un repte formidable. El cost dels sistemes de jubilació finançats per l'estat, que ja s'inclouen entre els compromisos més onerosos dels països occidentals, augmentaran ràpidament.

Per totes aquestes raons, si en un futur els governs volen mantenir un nivell més o menys constant dels serveis socials, les despeses (i per tant els impostos necessaris per finançar-los) continuaran creixent en relació amb la renda nacional.

Quant a les pressions que amenacen de fer trontollar el capitalisme en els anys vinents, és en el camp de la tecnologia on hi ha més possibilitats de trobar el millor antídoto contra aquest risc i, especialment, en la revolució de la comunicació. En nombrosos sectors d'activitat, els

progressos tecnològics han reduït els costos de producció. Això ha permès a les petites empreses de competir amb les més grans amb menys dificultats; o bé han creat nous productes que amplien les possibilitats de competència. El sector de les comunicacions n'és un exemple evident. Les barreres entre els diferents tipus de comunicació –telèfon, televisió, cable, ràdio– estan a punt de caure. Cada cop més, cadascun d'aquests mitjans de comunicació és capaç de subministrar un servei que abans només estava assegurat per un d'entre ells. Allà on temps enrere hi havia un monopoli natural amb la necessitat d'una reglamentació, com per exemple en el telèfon, en un futur hi haurà competència.

L'evolució de les comunicacions ja ha contribuït a sotmetre a crítica la reglamentació en el sector dels serveis financers i produirà, en un nombre creixent, efectes anàlegs en d'altres sectors. Per les empreses cada cop ha estat més fàcil esquivar les legislacions nacionals i transferir la seva producció cap a països menys reglamentats. A partir del moment en què aquestes possibilitats han començat a ser explotades, els sectors financers dels països occidentals han sofert una desreglamentació substancial durant els anys 70 i 80. El mateix fenomen té possibilitats de reproduir-se en d'altres sectors. Per fer-hi front, els governs s'esforçaran a cooperar per mitjà de l'elaboració de nous sistemes de reglamentació internacional (com les normes de fons bancaris propis del Comitè de Bâle, o l'harmonització dels reglaments nacionals dins de la Unió Europea). Però és una via difícil i, segons totes les possibilitats, els progressos tècnics continuaran sent més ràpids que els governs.

Enmig de totes aquestes forces contradictòries, els poders públics –sigui quina sigui la seva etiqueta política– hauran de triar entre dues solucions. Una d'elles consisteix a deixar lliure curs a les pressions que tendeixin a obstaculitzar el bon funcionament del mercat –és a dir, a afavorir el proteccionisme en els intercanvis,

les ajudes als sectors en decadència, l'expansió perpètua de l'estat-providència, així com les mesures creades per a eliminar les possibilitats de defugir els reglaments per mitjans transnacionals–. Evidentment és la solució que millor correspon a les previsions de la població. Però també és la que més s'oposa al canvi, i per tant al creixement.

La solució de recanvi consisteix a seguir l'obra dels anys 80, tant als països rics com als pobres, a fi d'ampliar el camp d'intervenció del mercat. En altres paraules, més aviat es tracta de promoure el lliure-canvi i prendre mesures per a protegir els treballadors que hagin tingut la mala sort de treballar en sectors en decadència, que no d'adoptar mesures per a salvar les seves feines. En fi, es tracta de promoure un estat-providència que ajudi els pobres i no les classes mitjanes. Potser és políticament impossible, perquè el capitalisme és tingut en poca estima als països que ha enriquit. Tanmateix, és la solució que més afavoreix el canvi i el creixement.

Clive Crook

Traducció: Núria Gala

“La incompatibilitat del capitalisme amb la protecció del medi ambient potser és menys implacable del que alguns ecologistes semblen témer.”

Elevada liquiditat? Total seguretat?
Invertesca en Pagarés de la Generalitat Valenciana.

Els Pagarés de la Generalitat Valenciana
 s'emeten al descompte, als
 terminis de 3, 6, 12 i 18 mesos,
 i el seu valor nominal és de 500.000 ptes.

informe's en:

900 - 500 051

TELEFONADA GRATUÏTA

Invertesca en Valors de la Generalitat Valenciana.

ARA POT ADQUIRIR-LOS DIRECTAMENT
 EN L'INSTITUT VALENCIÀ DE FINANCES
 O ENTITATS COL·LABORADORES

ELS AVANTATGES D'INVERTIR EN LA SEUA COMUNITAT

*Del seu propi
 interès.*

GENERALITAT VALENCIANA
 CONSELLERIA D'ECONOMIA I HISENDA
Junts, un millor futur